

ETNOGRAFSKI MUZEJ U ZAGREBU 1919—1973. (U povodu otvaranja obnovljenog Muzeja)

Prvu polovicu devetnaestog stoljeća u nas prožimaju ideje hrvatskog narodnog preporoda, koje svojim snažnim valom romantizma i zanosa idejom panslavizma utječu i na osnivanje mnogih hrvatskih, još i danas aktivnih kulturnih institucija. Godine 1836. donosi Hrvatski sabor zaključak o osnivanju »Narodnog muzeuma«, do čije se realizacije moralo čekati decenij, a čija je djelatnost, između ostalog, bila usmjerena i na sakupljanje narodnog blaga. Upravo te godinama sakupljane i umnožavane etnografske zbirke unutar »Narodnog muzeuma« činit će jezgru fundusa novoosnovanog Etnografskog muzeja u Zagrebu 1919. godine. Znači, trebalo je proći više od pola stoljeća da bi se jedna ideja, rođena u pravo vrijeme u odnosu na kulturna zbivanja u svijetu, formirala u obliku jedne muzejske institucije, pred kojom su stajali višeznačni zadaci diktirani vremenom i razvojem etnološke misli.

Jedan od inicijatora osnivanja Etnografskog muzeja u Zagrebu bio je Samuel Berger, industrijalac i sakupljač našeg tekstilnog rukotvorstva, koji će niz godina upravljati tom mladom institucijom. Nesumnjivo je da je Bergerovo prvenstveno zanimanje za tekstilno rukotvorstvo dovelo do umnožavanja takvih zbirki, ali je zbog jednostrane usmjerenosti zanemaren ukupan etnografski inventar.

Okosnicu fundusa Etnografskog muzeja činile su uz Bergerove zbirke i zbirke ranije prikupljenog materijala »Narodnog muzeuma«, kao i dio izlučenih zbirki iz inventara tadanjih srodnih ustanova (Muzej za umjetnost i obrt, Školski muzej), uz koje se godinama umnožavala sakupljena etnografska građa s područja Hrvatske, postupno proširivana i građom iz ostalih južnoslavenskih zemalja. Tako danas broj inventiranih predmeta iznosi oko 41000, a broj cjelokupnog fundusa sakupljenih predmeta kreće se oko 51000. Značajno je da se istodobno sa porastom građe s područja Južnih Slavena razvija i množi zbirka izvanevropskog kulturnog inventara, zahvaljujući, prije svega, brojnim darovateljima. Godine 1864. darovani su prvi predmeti što pripadaju izvanevropskom krugu i što čine jezgru današnjeg Izvanevropskog odjela. Među nizom darovatelja posebno se ističe Dragutin Lerman s izvanrednom zbirkom iz Konga, te braća Seljan, koja su svoja istraživanja bili usmjerili na dva kontinenta: Afriku i Južnu Ameriku, kao i naš suvremenik Tibor Sekelj, koji je svoj doprinos dao autentičnom i dokumentiranom građom iz Australije i Nove Gvineje.

Među najznačajnijim imenima stručnog kadra do II svjetskog rata, ističu se: prof. V. Tkalčić, prof. dr M. Gavazzi, dr B. Širola, koji su svojim radom i koncepcijom uskladili muzeološku djelatnost sa znanstvenim principima što su proizlazili iz samog karaktera etnološke znanosti.

U vremenu između dva rata aktivnost Muzeja ogleda se i u publicističkoj djelatnosti. Tako 1922. godine počinje izlaziti časopis »Narodna starina« — »za povijest i etnografiju južnih Slovjena« — koji je imao karakter polu-službenog muzejskog glasila. Dolazi i do izdavanja serija »Zbirka etnografskih ornamenata« i »Etnološke biblioteke« s namjerom da se objelodani dio znanstvenih rezultata. Pokreće se serija »Etnografska istraživanja i građa«, kao i časopis »Vjesnik Etnografskog muzeja u Zagrebu«.

Unutar muzeja s vremenom se izdvaja zaseban Odsjek za pučku glazbu, bogat po zbirkama domaćih i stranih instrumenata, kojemu je bila svrha

da proučava narodno muzičko blago. Ovaj odsjek, što se razvijao pod vodstvom B. Širole i M. Gavazzija, postupno sve izrazitije pokazuje svojim rastom i širinom građe koju obrađuje, tendenciju za osamostaljenjem, do kojega dolazi 1948. godine. Upravo tim odvajanjem i osamostaljitivanjem, tada već pod vodstvom dra V. Žganca, dolazi do formiranja nove institucije — današnjeg Instituta za narodnu umjetnost.

Ako vrijeme između dva rata za razvoj Etnografskog muzeja okarakteriziramo kao period formiranja i usmjerivanja na sakupljanje i proučavanje etnografske građe, na prve pokušaje izdavanja stručnih publikacija — onda bi se vrijeme poslije oslobođenja za Muzej moglo označiti kao period (koji još uvijek traje) u kojem se sumira dotadanji rad i kreće se naprijed putem sistematičnijeg i obuhvatnijeg proučavanja i zahvaćanja etnološke problematike. Naravno da svi rezultati takve djelatnosti nisu još vidljivi, zato što takav način rada iziskuje dulje vrijeme proučavanja, odgovarajući stručni kadar i što zbog samog karaktera takvog rada vidljivi rezultati dolaze kasnije.

Poslijeratna aktivnost Etnografskog muzeja odvijala se pod vodstvom snažne ličnosti prof. Marijane Gušić (1947—1965), koja je svojom koncepcijom i pristupom proširila djelokrug istraživanja prilazeći etnografskom materijalu kao kulturnohistorijskoj građi. U tom razdoblju počinje sistematsko ispitivanje i proučavanje etnografskog inventara pojedinih regija u Hrvatskoj. Istodobno se obnavlja postava muzeja (1951), koja konačni oblik dobiva 1955. godine, a prati je izvanredni *Tumač izložene građe*. Premda najavljen kao vodič, *Tumač* svojim opsegom i načinom interpretacije prerasta zadane okvire i dobiva obilježja sintetičkog prikaza.

Čitavo vrijeme svog postojanja Etnografski muzej nije zanemarivao izložbenu djelatnost, premda ona nije bila intenzivna u mjeri adekvatnoj opsegu fundusa. Razloge tome možda treba prije svega tražiti u pomanjkanju odgovarajućeg izložbenog prostora, koji bi izloženim materijalom omogućavao stalnu, živu komunikaciju, između muzeja i posjetilaca. Po svom značenju i opsegu izdvajaju se dvije izložbe: *Tekstil i keramika Jugoslavije* u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1959. i *Izložba u čast 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije* u Etnografskom muzeju 1961.

Etnografski muzej proširuje svoju aktivnost i davanjem stručne pomoći srodnim institucijama, koja se većinom očitovala u obradbi i postavljanju etnografskih zbirki (Zadar — 1950, Sisak — 1960, Kutina — 1963).

1965. godine na čelo Etnografskog muzeja dolazi dr Jelka Radauš-Ribarić, pod čijim se vodstvom, zahvaljujući zalaganju i upornosti, rješava akutan problem muzeja, prisutan od samog osnutka — problem prostora. Naime, prilikom osnivanja Etnografski je muzej bio »privremeno smješten« u zgradu na Mažuranićeve trgu 14, čija prvotna namjena nije bila muzejska. Zato će iz godine u godinu potreba za većim, odgovarajućim prostorom nametati sve glasnije argumente za rješavanje tog pitanja. Rješenje je nađeno u adaptaciji i proširenju postojećeg prostora, premda još ni izdaleka nisu zadovoljene sve potrebe. Naišavši na razumijevanje i materijalnu podršku odgovornih društvenih faktora (Savjet za kulturu Skupštine grada Zagreba) dolazi u razdoblju od 1968. do 1972. do zatvaranja Etnografskog muzeja za javnost da bi se mogle izvršiti potrebne preinake i pripreme što su ih nametale adaptacija

i pripremanje nove postave. Arhitekt Aleksandar Freudenreich svojim darom Muzeju, idejnom skicom adaptacije, proširuje postojeći prostorni kapacitet za novih tisuću tri stotine kubnih metara. Etnografski muzej, uz suvremenu mrežu instalacija, dogradnjama i pregradnjama dobiva prostorije od vitalnog značenja za normalno vršenje muzejske aktivnosti. To su: spremišta i preparatorske radionice, uredovnice za rad stručnog osoblja i administracije, predavaonica za pedagošku aktivnost muzeja i dvorana za povremene tematske izložbe.

Svjedoci smo sadašnjeg trenutka Etnografskog muzeja i velikog truda uloženog u pripremanje nove postave, u sređivanje etnografske građe u studijskim zbirkama, u aktiviranje terenskog proučavanja, u pripremanje niza tematskih izložbi, u pisanje kataloga *Etnografski muzej — Zagreb*, objavljenog u povodu otvaranja obnovljenog Muzeja s novom muzejskom postavom god. 1973.

Nova i suvremena postava, od čijeg nas svečanog otvaranja dijeli netom završena godina, reprezentativno pokazuje tek jedan dio bogatog fundusa Muzeja i još jednom potvrđuje da Etnografski muzej u Zagrebu predstavlja po opsežnoj etnografskoj građi Južnih Slavena i po svojim izvanevropskim zbirkama (koje nisu po broju velike, ali sačinjavaju prilično zaokružene cjeline) izuzetnu muzejsku instituciju te vrste u ovom dijelu Evrope. Upravo takav status obavezuje Etnografski muzej na još intenzivniju muzeološku djelatnost kako bi sve bogatstvo i raznolikost etnografske građe Južnih Slavena bili što potpunije obrađeni i prikazani.

Nada Duić

IZLOŽBA »POKLADNE MASKE«, (Mohač 1973)

Katalog FARSANGI MASZKOK A ZAGRÁBI NÉPRAJZI MŰZEUM ÉS A MOHÁCSI MŰZEUM GYŰJTEMÉNYÉBŐL. — POKLADNE MASKE IZ ZBIRKI ETNOGRAFSKOG MUZEJA U ZAGREBU I MUZEJA U MOHAČU, Mohács — Zagreb 1973.

Postala je tradicija da se svake godine u Mohaču u nedjelju prije poklada održi pokladna svečanost na kojoj sudjeluje velik broj maski, od tradicionalnih »buša« do onih suvremeno opremljenih. Ta je manifestacija nadišla lokalne okvire, pa su 1973. godine u pokladnoj povorci sudjelovale i maskirane grupe iz sela Duboševice iz Baranje i grupa »kukera« iz Bugarske. Svečanosti su pored ophoda maski, popraćene nizom priredbi. Ove 1973. godine izdvajala se svojom kvalitetom izložba *Pokladne maske*, koja je nastala kao rezultat suradnje Etnografskog muzeja u Zagrebu i Kanizsai Dorottya Múzeum u Mohaču, a sredstva za njenu realizaciju dala je Komisija za kulturne veze s inozemstvom Izvršnog Vijeća Sabora SR Hrvatske. Autor je izložbe Katica Benc-Bošković, viši kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu, a suradnik Đuro Šarošac, direktor Muzeja u Mohaču.